หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ

ผศ.ดร.สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์

การบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จ หรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ การบริหารเป็นมรรคที่สำคัญจะนำไปสู่ความก้าวหน้า การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการ นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่างๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์การใดย่อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและสำคัญ มีความจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม และเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุก ๆ องค์กรพึงต้องศึกษาเรียนรู้และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมกับองค์กรของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรคณะสงฆ์ไทย

คำว่า บริหาร สามารถใช้คำ ๒ คำ ทดแทนกันได้ คือ คำว่า "บริหาร" (Administration) และ "การจัดการ" (Management) แต่ในความหมายที่แท้จริง คำว่า "การบริหาร" จะเน้นในเรื่องของการจัดการที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย และการนำนโยบายไปปฏิบัติมักจะใช้กับการบริหารงานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับภาครัฐ ส่วนคำว่า "การจัดการ" มักจะใช้ในงานที่เกี่ยวกับงานเอกชน แต่ทั้ง ๒ คำก็สามารถใช้แทนกันได้ เพราะมีความหมายเกี่ยวกับการดำเนินงานของผู้บริหารทั้งสิ้น

ความหมายของการบริหารจัดการ คือ ความต้องการของมนุษย์ ซึ่งเรียกว่า ทฤษฎีลำดับความต้องการ (Maslow's Hierarchy of Need) ที่มนุษย์มีความต้องการถึง ๓ อย่างด้วยกัน คือ ความต้องการอยู่ตลอดเวลา ไม่มีที่สิ้นสุดถ้ายังมีชีวิตอยู่ ความต้องการที่จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม จะต้องเป็นความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองและความต้องการของมนุษย์ จะเป็นลำดับจากต่ำไปหาสูง เมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองจนเป็นที่พอใจแล้วความต้องการลำดับสูงขึ้นไปจะตามมาเป็นทฤษฎีแรงจูงใจที่ได้รับการยอมรับ ทฤษฎีนี้เรียกว่า การตอบสนองตามความต้องการ

ตอบสนองจนเป็นที่พอใจ ในแนวคิดทางการศึกษาของพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงการศึกษาที่มีความหมายเป็นพิเศษอยู่ คือ ต้องดูออกมาจากข้างใน แล้วแก้ปัญหาข้างนอก คำว่า ศึกษา หรือ สิกขารวมความหมายแล้ว คือการดูตัวเอง เห็นตัวเอง รู้จักตัวเอง จึงจะเรียกว่า สิกขา[1] จากความหมายดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ท่านพุทธทาสให้วิเคราะห์ดูตัวเองเป็นหลัก ถ้าผู้บริหารมองเห็นตัวเอง พิจารณาตัวเอง การบริหารงานของผู้บริหารก็จะประสบความสำเร็จ ซึ่งแนวคิดของท่านพุทธทาสนั้นได้เน้นความหมายของการศึกษาอย่างพระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาในเชิงการฝึกฝนอบรมตนให้ก่อเกิดความสมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจ และการมุ่งการศึกษาเพื่ออิสรภาพภายในที่ว่า การศึกษาภายในตนเป็นสิ่งที่ยืนตัวแน่นอน เพราะเกี่ยวด้วยธรรมชาติภายในของบุคคล การศึกษาเพื่ออิสรภาพภายนอกเป็นประโยชน์แก่มนุษย์และทำให้ชีวิตเข้าถึงจุดมุ่งหมาย คือความเป็นอยู่อย่างดีที่สุดได้จริง จึงเรียกว่าการศึกษาที่แท้[2]

ลักษณะคุณธรรมจริยธรรมในพุทธศาสนา

หลักธรรมในพุทธศาสนามีอยู่มากมายหลายหมวด แต่ละหมวดธรรมมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนเรา หลักธรรมดังกล่าวทุกคนสามารถนำไปใช้กับตนเองและผู้อื่น ตลอดจนนำไปใช้ในการบริหารงานทุกสถานการณ์ของแต่ละบุคคลสุดแต่ว่า บุคคลนั้นจะเรียกใช้ให้เหมาะสมหรือนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยเฉพาะประเทศไทยเราส่วนใหญ่นั้นนับถือพุทธศาสนาควรที่ผู้บริหารจะได้นำหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปประพฤติปฏิบัติ ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตส่วนตัวและราชการซึ่งจะทำให้มีความเจริญก้าวหน้าและเป็นการทำนุบำรุงพุทธศาสนาอีกด้วย

ความจริงหลักธรรมของทุกศาสนา ย่อมมีจุดหมายปลายทางอย่างเดียวกัน คือสอนให้ทุกคนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ละเว้นจากการประพฤติในสิ่งที่ชั่ว ให้ทำความดีมีจิตใจเมตตากรุณาต่อกัน ไม่เบียดเบียนกัน ส่วนวิธีการที่จะให้บรรลุผลดังกล่าวได้ ย่อมจะแตกต่างกันออกไป หลักธรรมของพุทธศาสนามีค่าควรแก่การยึดถือเป็นหลักในการดำรงชีวิต โดยเฉพาะในการบริหาร เพื่อจะได้

---

[1] พุทธทาสภิกขุ, **การศึกษาที่สามารถกำจัดความเห็นแก่ตัว**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมบูชา, ๒๕๓๒), หน้า ๑๐-๑๒.

[2] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ปรัชญาการศึกษาไทย ฉบับแก้ไขรวบรวมใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๒๕-๒๖.

32. □□□□

ประพฤติตามแนวของพระพุทธศาสนา ในลักษณะที่เป็นไปอย่างมีเหตุผลเน้นหนักเรื่องการใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิตให้รู้จักขจัดความทุกข์ ความเดือดร้อนพิจารณาที่ต้นเหตุของความทุกข์แล้วแก้ให้ถูกทาง ไม่ใช่เชื่ออย่างงมงาย ไร้เหตุผล หลักธรรมที่ใช้ในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์จนสามารถชนะใจครองใจเขาได้นั้นมีอยู่มากมายหลายประการ หลักธรรมสำหรับตัวบุคคลแต่ละคน หลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวมิให้มนุษย์เบียดเบียนกันและกัน และหลักธรรมอันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ เช่น พรหมวิหาร ๔ ในที่นี้ ขอยกตัวอย่างของนักบริหารที่ได้บริหารงานอย่างประสบความสำเร็จโดยการอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตัวอย่าง เช่น

พระธรรมกิตติวงศ์ ได้กล่าวว่า พรหมวิหาร ๔ เป็นหลักธรรมที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเคารพนับถือผู้บริหารและจะทำให้ผู้ที่ดำรงธรรมนี้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์รวมถึงสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา พรหมวิหารมี ๔ ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ซึ่งเมตตา คือ ความจริงใจ ความรัก ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมดูได้จากสีหน้าที่บ่งบอกคือ ยิ้มแย้มแจ่มใส กรุณา คือ ความสงสาร ความเห็นอกเห็นใจ ต่อเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกยามเห็นผู้อื่นมีความลำบากก็ทนอยู่ไม่ได้ ต้องแสดงออกด้วยการเข้าช่วยเหลือเจือจุนด้วยความเต็มใจเสมอ มุทิตาคือ ความชื่นชมยินดีในความสำเร็จสมหวังของผู้อื่นโดยไม่ต้องบังคับใจ อุเบกขา คือ ความวางเฉยในเมื่อไม่อาจจะช่วยเหลือเขาได้ หรือเมื่อผู้อื่นผิดพลาดหรือได้รับความวิบัติก็ไม่แสดงอาการสมน้ำหน้า ซ้ำเติม และอีกท่านหนึ่ง คือ

อรรณพ โยธิน ได้กล่าวว่า ในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้หลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน เนื่องจากสถานศึกษาเป็นองค์การหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆจากครูไปสู่นักเรียน ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้กำกับดูแล ตรวจสอบ และบริหารงานด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไป จำเป็นที่จะต้องนำหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นหลักความจริงหลักของเหตุและผลไปใช้ในการปฏิบัติงาน

แนวคิดหรือหลักธรรมที่นักบริหารทั้ง ๒ ท่านได้ยกมานั้น ได้สอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ซึ่งท่านได้เน้นคุณธรรมที่ทำให้ผู้บริหารประสบผลสำเร็จในการบริหารงานอย่างมืออาชีพ คือ หลักธรรมที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผล

32. □□□□

ที่มุ่งหมาย หรือหนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ[3] ความถูกต้อง และการเข้าถึงประโยชน์ นอกจากนี้ อิทธิบาท ๔ ยังเป็นธรรมอนุโลมได้ว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่การงานของบุคคล เช่น ประสบผลสำเร็จทางด้านการบริหาร การเรียน การประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตเป็นต้น มีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ฉันทะ คือ ความรัก ความชอบ ความพอใจ ความสนใจในสิ่งที่กระทำหรือ หมายถึงการมีความรักและความรับผิดชอบต่องาน ต่อหน้าที่ของตน เช่น นักบริหาร นักศึกษา นักเรียน หน้าที่และความรับผิดชอบของนักบริหาร คือ บริหารงานควบคุมงานให้งานออกผลมาอย่างมีประสิทธิภาพ หน้าที่ของนักศึกษา นักเรียน คือ การศึกษาเล่าเรียนได้ดีที่สุด ดังนั้นนักบริหารที่จะประสบผลสำเร็จทางการบริหารได้จึงต้องมีความรับผิดชอบความสนใจในงานการบริหารและมีความพอใจในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ กล่าวคือการมาทำงานให้ตรงต่อเวลาอย่างสม่ำเสมอ การทำงานที่ตนเองรับผิดชอบอย่างสม่ำเสมอ[4]

๒. วิริยะ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ท้อถอย จัดเป็นการฝึกหัดอบรมตนเองให้มีศักยภาพในการทำงานที่มีประสิทธิภาพที่สูงยิ่งๆ ขึ้นไปเป็นขั้นๆ หรือเป็นระดับๆ ไป

๓. จิตตะ ความคิดมุ่งไป ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำอย่างมั่นคง

๔. วิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธี แก้ไข ปรับปรุงตนเองเป็นหรือเรียกได้ว่าเป็นการ (Plan – Do – Check Action)

หลักพุทธธรรมและวิธีการบริหารตนตามแนวอิทธิบาท ๔ นี้จะเห็นได้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่า การฝึกหัดตนให้มีคุณธรรมตามหลักของอิทธิบาท ๔ นี้จัดเป็นการใช้ปัญญาในการพิจารณาเหตุผลและกระบวนการทำงาน โดยมีวิมังสาเป็นผลของจิตตะ คือเมื่อตรวจตราดูแล้วเห็นว่า การทำงานของตนยังบกพร่องอยู่หรือผิดวัตถุประสงค์ ก็จัดการแก้ไขความบกพร่องนั้นเสีย

---

[3] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒๔.

[4] วิทย์ วิศทเวทย์และเสถียรพงษ์ วรรณปก, **หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส ๑๐๑-ส๑๐๒ ประเทศของเรา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๔๕.

32. ▯▯▯

และทำงานให้ตรงตามวัตถุประสงค์ อีกอย่างหนึ่งก็คือพิจารณาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอนงานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้นๆ อย่างไร เป็นการทบทวนผลว่าเป็นที่พึงปรารถนาหรือไม่ ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลที่ไม่พึงปรารถนาก็จัดการแก้ไขหรือปรับปรุงตนเองตามขบวนการของอิทธิบาท ๔ นั้น

ในหลักของอิทธิบาท ๔ นี้ ยังช่วยให้นักบริหารเป็นผู้บริหารที่ดีเยี่ยมได้ โดยเฉพาะข้อวิมังสา เพราะผู้บริหารที่ดีนั้นจะต้องรู้จักหลักของการคบคน หรือหลักของการครองตนเองไม่ให้ก้าวลงสู่ความผิดพลาดในการทำงานด้านการบริหาร เมื่อเรามีวิมังสา คือ เป็นคนหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น ก็จะทำให้ไม่ตกไปคบกับคนพาล ในด้านของการไม่คบคนพาลนี้ถือได้ว่าเป็นหลักที่สำคัญมาก กล่าวคือการบริหารนั้นจะต้องรู้จักการควบคุมตนเองให้อยู่ในกรอบของความดีหรืออยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดีงาม ทั้งนี้ การที่ผู้บริหารหลีกเลี่ยงจากการไม่คบคนพาลและก็ถือได้ว่าผู้บริหารได้เป็นต้นแบบที่ดี ๆ ให้แก่ผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาได้เป็นอย่างดีและการไม่คบคนพาลนี้จัดว่าเป็นอุดมมงคลสำหรับชีวิต เพราะเป็นเหตุไม่ให้ตกไปในทางที่เสื่อม ในทางเสียหายได้ง่าย[5]

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นนอกจากหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาแล้ว ยังมีหลักของการบริหารที่ทำให้การบริหารประสบผลสำเร็จได้นั้นก็คือ การครองตน ครองคน และครองงาน กล่าวคือ

๑. **มีคุณธรรมต่อตนเอง** คือ มีการครองตนอย่างเหมาะสม

๒. **มีคุณธรรมต่อผู้ร่วมงาน** คือ มีการครองคนอย่างเหมาะสม

๓. **มีคุณธรรมต่อหน้าที่การงาน** คือ มีการครองงานอย่างเหมาะสม[6]

คุณธรรมในการครองตน

นักบริหารควรดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา เพราะหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นหลักสัจธรรม เป็นสิ่งที่มีความจริงตามธรรมชาติ เช่น มีเกิดก็มีดับไป "เกิดเท่าไหร่ตายเท่านั้น" "ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว" เป็นต้น การใช้ชีวิตอย่างมีความสุขในเพศฆราวาสควรเริ่มต้นที่การมีศีล ๕ ไว้ประจำใจเป็นอย่างน้อย กล่าวคือ

---

[5] พ. สถิตวรรณ (พระธรรมวิสุทธิกวี), **อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

[6] http://www.siace.ac.th.

32. □□□□

๑. เว้นจากการทำบาปฆ่าสัตว์ เบียดเบียนผู้อื่น

๒. เว้นจากการลักขโมย อยากได้ของจากผู้อื่นที่ไม่ใช่ของตนเอง

๓. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม

๔. เว้นจากการพูดปด โกหก หลอกลวง

๕. เว้นจากการดื่มสุรา ยาเสพติดให้โทษ

คุณธรรมในการครองคน

นอกจากการมีคุณธรรมและยึดถือหลักพุทธธรรมในการครองตนแล้วยังต้องมีคุณธรรมหลักพุทธธรรมในการครองคนด้วย เพราะคนเราอยู่คนเดียวทำงานคนเดียวไม่ได้ ย่อมต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีคุณธรรม ซึ่งเป็นธรรมดาของมนุษย์ในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้นำ ผู้บริหารยิ่งต้องมีคุณธรรม ยึดหลักพุทธธรรมในการครองคน ครองใจคนให้มีจิตใจพ้องต้องกันอันที่จะประกอบกิจการงานต่าง ๆ ร่วมกันด้วยความเต็มใจ จริงใจ และมีความสุข ซึ่งหลักพุทธธรรมที่ไว้เป็นแนวทางในการครองคน ซึ่งเป็นพุทธธรรมของมนุษย์สัมพันธ์

หลักพุทธธรรมที่ใช้ครองใจคนในการให้เป็นมิตร มี ๔ ประการ คือ

๑. สัจจะ คือ การตั้งอยู่ในความสัตย์ พูดจริง มีความจริงใจในการคบมิตร

๒. ทมะ คือ การรู้จักบาป-บุญ สิ่งที่เป็นประโยชน์ และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ พึงระลึกอยู่เสมอว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำและรู้จักข่มจิต ข่มใจในการทำงานร่วมกัน

๓. ขันติ คือ การมีความอดทนรวมทั้งความเพียรอันได้แก่ การทำความดี มีความเพียรในการปฏิบัติงานอย่างเสมอต้นเสมอปลาย อดทน อดกลั้นในการทำงาน

๔. จาคะ คือ มีความยินดีในการบริจาค แบ่งปัน ช่วยเหลือผู้อื่นในการบริจาคด้วยทรัพย์สิน เงินทอง แบ่งปัน สิ่งของ ความรัก ความสามัคคี และแม้กระทั่งเสียสละกำลังกาย กำลังใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ละความสุข ตามความเหมาะสม

คุณธรรมในการครองงาน

ผู้บริหารที่มีหลักการครองงานที่ประสบความสำเร็จได้นั้น ควรต้องมีพื้นฐานในการครองตนและครองคนให้ได้ดีเสียก่อน เพราะการครองตนที่ดี จะทำให้เป็นตัวอย่างและทำให้เกิดความรักความศรัทธาของผู้ใต้บังคับบัญชา เมื่อผู้บริหารไม่เกิดปัญหาในการครองคน ย่อมทำให้เกิดความรัก

32. □□□□

ความสามัคคีในหมู่คณะ เกิดแรงบันดาลใจ ความตั้งใจ มีความรับผิดชอบสูง ที่จะปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อบริหารแบบมีหลักและทักษะในการครองงานอย่างสมเหตุสมผล อยู่ในครรลองของวิธีการบริหารงานอันพึงประสงค์ ซึ่งเกิดจากการนำหลักบริหารงานตามหลักวิธีการที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั่นก็คือ แผนงาน PDCA (Plan – Do – Check Action) นั่นเอง

บทสรุป

การบริหารเป็นได้ทั้งศาสตร์และศิลป์ โดยเฉพาะผู้บริหารที่เป็นนักบริหารมืออาชีพนั้นสามารถนำศาสตร์ของการบริหารมาปฏิบัติใช้ให้เกิดเป็นศิลป์ในการบริหาร เมื่อผู้บริหารใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารแล้วองค์กรก็ย่อมจะประสบผลสำเร็จ แต่ถ้าต้องการให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืนก็ต้องอาศัยการบริหารที่ประยุกต์นำหลักพุทธธรรมมาใช้เพื่อให้เกิดทั้งพระเดชและพระคุณ จนสามารถนำองค์กรของตนและผู้ใต้บังคับบัญชาไปสู่ความสำเร็จขององค์กร จึงมีคำกล่าวที่ว่าเป็นนักบริหารเป็นง่ายแต่เมื่อเป็นแล้วจะทำยังไงที่จะทำให้การบริหารงานนั้นประสบความสำเร็จและยั่งยืนตลอดไป นี่คือหลักและวิธีการบริหารที่นักบริหารสมัยใหม่จะต้องคิด วิเคราะห์และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลอย่างสูงสุด

32. □□□□

เอกสารอ้างอิง

พ. สถิตวรรณ (พระธรรมวิสุทธิกวี). **อุดมมงคลในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ปรัชญาการศึกษาไทย ฉบับแก้ไขรวบรวมใหม่.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พุทธทาสภิกขุ. **การศึกษาที่สามารถกำจัดความเห็นแก่ตัว.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมบูชา, ๒๕๓๒.

วิทย์ วิศทเวทย์และเสถียรพงษ์ วรรณปก. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส ๑๐๑-ส๑๐๒ ประเทศของเรา.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.

เว็บไซต์

http://www.siace.ac.th.

32. □□□□